

PREDGOVOR

Vse ima svojo preteklost, svojo zgodovino, svoje vzroke, svoj zakaj in svoj zato. Preteklost ima tudi svoje 'življenje' v sedanjosti, v našem vsakdanu, ki ga živimo. Poznati preteklost pomeni razumeti sodobnost in obratno - razumeti sedanjost pomeni poznati preteklost. Preučevati in predstavljati preteklost je naloga zgodovinopisja, zgodovinarjev, in tako v izbranih poglavjih predstavljamo sodelavci Inštituta za novejšo zgodovino nekatera vprašanja slovenske zgodovine. To je del preteklosti, ki ima na nas največji vpliv in je v marsičem zaznamoval našo sedanjost ob koncu iztekajočega se 20. stoletja. Kdaj pa se začne sodobna zgodovina, pa je opredelil angleški zgodovinar Barraclough: "Sodobna zgodovina se začne, brž ko se vidno pokažejo problemi, ki so aktualni v današnjem svetu." In z mnogimi temi problemi danes živimo.

Namen te knjige ni predstaviti zgodovine Slovencev v 20. stoletju, saj gre le za posamezna vprašanja, ki so sooblikovala naše stoletje na političnem in gospodarskem področju. Za vse, predstavljeno v tej knjigi, namenjeni predvsem profesorjem zgodovine na srednjih in osnovnih šolah, hkrati pa tudi vsem, ki jim poznavanje preteklosti omogoča razumevanje sodobnosti, so se po lastnem predudarku odločili avtorji. To so zgodovinarji, priznani strokovnjaki Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, osrednje znanstvene ustanove za preučevanje slovenske novejša zgodovine. Prispevki so izraz njihovega raziskovalnega dela, tako 'minulega', pa tudi trenutnega, tako da gre v mnogih prispevkih za 'sveže' rezultate dela na primarnih virih, to je arhivskem gradivu. Pri izbiri tem pa jih je vodil tudi namen, širše in bolj poglobljeno predstaviti teme, ki so v šolskih učbenikih sicer omenjene, vendar na kratek, informativni način, kar pa je za celovitejše razumevanje preteklosti vseeno premalo.

Prispevki, ki vsak zase predstavljajo posamezno poglavje novejša slovenske zgodovine, to je obdobja od srede 19. stoletja pa do danes, so razvrščeni kronološko, hkrati pa tudi v problemskih sklopih. Tako so na začetku predstavljene gospodarske osnove od začetka industrializacije slovenskega prostora v 19. stoletju in njenih značilnostih v obdobju med svetovnima vojnama, pa tudi posledice, ki so se kazale v socialnem vprašanju, kot tudi v modernizaciji načina življenja, ki je prinesla vse 'dobrobiti', ki jih danes vsakodnevno uporabljamo. Poseben sklop so poglavja, ki govorijo o političnem življenju Slovencev med svetovnima vojnama vključno s problemi slovenske kulture. O tej se govori tudi v sklopu prispevkov iz obdobja druge svetovne vojne, v katerem je predstavljena tudi vodilna politična sila revolucije, ki se je zgodila pri nas med drugo svetovno vojno, ter vprašanja, ki se postavljajo pred zgodovinopisje pri obravnavanju nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja. Predstavljeno je tudi nastajanje in delovanje slovenskih vojsk v tem stoletju. Prispevki zadnjega kronološkega sklopa segajo v čas po drugi svetovni vojni, v resnici časovno najdaljše zaključeno obdobje slovenske zgodovine v 20. stoletju, in obravnavajo vprašanja boja za meje na Primorskem, razmah slovenske kulture in politične spremembe v začetku petdesetih let. Predstavljene so tudi osnovne značilnosti gospodarskega razvoja socialističnega obdobja naše preteklosti.

Na koncu vsakega poglavja je navedena osnovna literatura, kar omogoča še bolj poglobljeno spoznavanje v prispevku obravnavane problematike. Večinoma so v literaturi navedene objavljene znanstvene monografije in razprave avtorjev samih, pa tudi druga dela. V teh naštetih delih pa je mogoče spoznati večji del obstoječih virov in literature za obravnavanje posameznega vprašanja.

V resnici gre pri tej razvrstitvi izbranih poglavij slovenske novejšje zgodovine za kronološke sklope, po katerih raziskujejo našo novejšjo zgodovino sodelavci Inštituta za novejšjo zgodovino. Rezultati njihovih raziskav so dostopni v njihovih znanstvenih monografijah, v objavah zgodovinskih virov, učbenikih, v znanstvenih člankih v osrednjih slovenskih zgodovinskih in drugih znanstvenih in strokovnih revijah in drugod, n. pr. v Enciklopediji Slovenije. Posebej naj opozorimo še na Inštitutovo revijo - Prispevki za novejšjo zgodovino (izhajajo od leta 1959) - v kateri objavljajo svoje znanstvene razprave Inštitutovi sodelavci, pa tudi drugi strokovnjaki. V Prispevkih za novejšjo zgodovino je vsako leto objavljena tudi bibliografija sodelavcev INZ, tako da se ni težko sproti seznanjati z najnovejšimi dosežki zgodovinopisnih raziskav iz novejšje zgodovine. Raziskovalni dosežki znanstvenih in strokovnih sodelavcev inštituta so dosegljivi tudi na Internetu <http://www2.arnes.si/~ljinz15>.

Ta knjiga ni zgodovina Slovenije in Slovencev v 20. stoletju in tudi ni učbenik, je le dopolnilo za boljše spoznavanje preteklosti skozi posamezne mozaične kamenčke, ki jih obravnavajo prispevki v knjigi. To pa omogoča tudi celovitejše razumevanje sodobnosti in sedanjosti.

Še beseda o naslovu knjige. Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje *preteklost za čas, ki je minil* in *za obstoj, stanje česa v tem času, sodobnost* pa kot *novejši čas, sedanjost* in kot *čas, v katerem živimo*. Prispevati k razumevanju tega pa je namen te knjige.

Dr. Zdenko Čepič
urednik